

ԻՐԱՆԻ ՀԱՅ ՄԱՍՈՒԼԸ

Բանալի բառեր՝ Հայ-իրանական առնչություններ, Իրանի հայ համայնք, Իրանի հայ մամուլ, սփյուռքահայ տպագիր-մշակութային ժառանգություն, իրանահայ տպագրություն, հայագիտական-իրանագիտական հանդես:

Keywords: Armenian-Iranian relations, the Armenian community of Iran, the Armenian press of Iran, printed-cultural heritage of Armenian Diaspora, Iranian-Armenian printing, the Armenian-Iranian journal.

Իրանի հայ համայնքը

Հայ-իրանական առնչություններն սկզբնավորվել են դեռևս մ.թ.ա. առաջին հազարամյակում և ներառել ռազմաքաղաքական, տնտեսական և մշակութային ոլորտներ: Իրանում հայերի ներկայության մասին առաջին հավաստի վկայությունները վերաբերում են այստեղ զինվորական ծառայություն անցած հայկական զորամասերին և թվագրվում մ.թ.ա. VII-VI դդ.: Վկայություններ կան նաև հայ արհեստավորների և առևտրականների փոքր գաղութների առկայության մասին: Ժամանակակից Իրանի հյուսիս-արևմտյան հատվածը կազմում են պատմական Հայաստանի Պարսկահայք աշխարհը: Ներկայում Իրանում բնակվում է շուրջ 80 հզ. հայ: Համայնքը խիստ շերտավորված է: Կան մեծ թվով արհեստավորներ, արդյունաբերության տարբեր ճյուղերում աշխատող բանվորներ, զգալի թվով գյուղացիներ, մտավորականներ: Իրանահայ համայնքի ներքին խնդիրների կարգավորումը հիմնված է կրոնակեղեցական ինքնավարության վրա: Մինչև XX դ. կեսը Իրանում եղել է երկու թեմ՝ Ատրպատականի և Իրանա-Հնդկաստանի (նախկինում՝ Նոր Ջուղայի) [Հայ սփյուռք հանրագիտարան, 2003, 236]:

Իրանի հայկական տպագրությունը սկզբնավորվել է 1638 թ.՝ Խաչատուր Կեսարացու և մի խումբ հայ գործիչների ջանքերով Նոր Ջուղայում հայկական տպարանի հիմնադրումից, որն առաջինն էր ոչ միայն Իրանում, այլև Միջին Արևելքում: Իրանահայ տպագրության 2-րդ կենտրոնը Թավրիզն է [Հայ գրատպություն և գրքարվեստ: Հանրագիտարան, 2015, 445]:

Իրանում առաջին հայերեն պարբերականը՝ «Շավիղը», 1894 թ. Թեհրանում հիմնադրել և առաջին խմբագիրն է եղել Հովհաննես խան Մասեհյանը: Մինչև օրս հրատարակվել է ավելի քան 80 անուն հայերեն պարբերական: Ներկայումս լույս են տեսնում «Ալիք», «Լույս», «Արաքս», «Ապագա», «Պայման» պարբերականները [Հայ սփյուռք հանրագիտարան, 2003, 263]:

«Ալիք», ՀՀԴ կուսակցության հասարակական-քաղաքական, գրական-գեղարվեստական պաշտոնաթերթ: Լույս է տեսնում 1931 թ.-ից, Թեհրանում՝ նախ՝ որպես շաբաթաթերթ, ապա՝ կիսաշաբաթաթերթ, 1935 թ. հունվարից՝ երկօրյա, այնուհետև՝ երեկոյան օրաթերթ: Թերթի արտոնատերերն են եղել Ա. Միքայելյանը, Ա. Բաբայանը, Ռ. Ստեփանյանը, 1989 թ.-ից՝ Ս. Աճեմյանը, խմբագիրներ՝ Հ. Հովհաննիսյանը, Տ. Պողոսյանը, Բ. Մինասյանը, Ն. Պահլավունին, Հ. Խալաթյանը, Է. Երիցյանը, Ն. Էլսայանը (1985 թ.-ից): Անդրադառնում է համաիրանական լուրերին, իրանահայ կյանքին, սփյուռքի և Հայաստանի իրադարձություններին, ՀՀԴ գաղափարախոսության հարցերին:

«Ալիք պատանեկան», պատկերազարդ երկշաբաթաթերթ, Թեհրանի հայ պատանեկան միության պաշտոնաթերթ: Հրատարակվել է 1969-1978 թթ., Թեհրանում՝ «Ալիք» օրաթերթի «Պատանեկան» էջի փոխարեն: Արտոնատեր՝ Ռ. Ստեփանյան, խմբագիր՝ Ժ. Ղարիբյան, հետագայում՝ խմբագրական կոլեգիա: Լույս է տեսել 187 համար⁴²:

⁴² Տե՛ս Հայաստանի ազգային գրադարանի «Հայ մամուլ» շտեմարան, URL: <https://is.gd/cmUMIV>, 20.12.2024.

«Այգ», հանրամատչելի շաբաթաթերթ, ապա՝ հասարակական-քաղաքական եռօրյա, այնուհետև՝ երկօրյա թերթ: Հրատարակվել է 1914-22 թթ., Թավրիզում: Խմբագիրներ՝ Մ. Սահակյան, Գ. Հակոբյան⁴³:

«Ապագա», հայագիտական-իրանագիտական եռամսյա հանդես, առաջին և երկրորդ միացյալ համարները լույս են տեսել 2000-ի ամռանը, Թեհրանում՝ հայերեն, պարսկերեն և անգլերեն: Արտոնատեր և գլխավոր խմբագիր՝ Էդիկ Բադդասարյան ⁴⁴:

«Արարատ», ամսագիր: Հայ մշակութային «Արարատ» միության հրատարակություն: Լույս է տեսել 1959-60 թթ., Թեհրանում: Խմբագիր՝ Մ. Սազիկյան: Հետագայում՝ 1979-1980 թթ., Թեհրանում շարունակել է հրատարակվել որպես Հայ մարզական «Արարատ» կազմակերպության նույնանուն տեղեկատու ամսագիր⁴⁵:

«Արաքս», գրական, մշակութային, հասարակական ամսագիր: Առաջին երկլեզվյա (հայերեն-պարսկերեն) ամսագիրը: Լույս է տեսնում 1987 թ.-ից, Թեհրանում: Արտոնատերեր՝ Հ. Գրիգորյան և Ա. Եսայան: Խմբագիր՝ Մովսես Քեշիշյան: Թերթի առանցքային խնդիրը Հայկական հարցն է: Անդրադառնում է իրանական, իրանահայ կյանքին, Հայաստանում և Արցախում տեղի ունեցող իրադարձություններին: Յուրաքանչյուր համարում ավելի քան 10 էջ հատկացվում է պարսկերեն նյութերի հրատարակմանը: Թերթն ունեցել է մանկապատանեկան, մարզական, առողջապահական հավելվածներ: Պարսիկ ընթերցողին ծանոթացնում է Հայկական հարցին ու հայ ժողովրդի պատմությանը: Թերթի գլխավոր հոդվածները քաղաքական, հասարակական վերլուծական բովանդակություն ունեն⁴⁶:

«Արևելք», հասարակական-քաղաքական, գրական շաբաթաթերթ: Լույս է տեսել 1943-46 թթ., 1945 թ.-ից՝ եռօրյա, Թավրիզում: Հրատարակվել է «Հակաֆաշիստական թերթիկ» (1943-44), «Հակաֆաշիստական թերթ» (1944), «Հակաֆաշիստ» (1944-45) անուններով: Խմբագիր՝ Դ. Գևորգյան: Լուսաբանել է Հայրենական պատերազմի (1941-45) ընթացքը, տպագրել հաղորդագրություններ և ակնարկներ հայ ռազմիկների քաջագործությունների մասին, ինչպես նաև բանաստեղծություններ, պատմվածքներ, Հայաստանի տնտեսական, գիտական ու մշակութային կյանքը պատկերող նյութեր⁴⁷:

«Արմենուխի», գրական-մշակութային և պատմագիտական ամսօրյա հանդես: Հրատարակվել է 1949-1955 թթ., Թեհրանում: Արտոնատեր՝ Ա. Տեր-Օհանյան: Խմբագրական մարմին՝ Ա. Անտոնյան (Արմանտ), Ա. Մամյան, Ս. Խաչիկյան: Տպագրել է գրական, պատմական, գիտաառողջապահական, արվեստաբանական հոդվածներ, նաև հայ և համաշխարհային գրականության դասականների, ինչպես նաև իրանցի և իրանահայ սկսնակ գրողների գործեր: Պարբերաբար տեղեկություններ է հաղորդել իրանահայ կրթական և մշակութային կյանքի մասին⁴⁸:

«Արուսյակ», հասարակական-քաղաքական, գրական, տնտեսական և իրավագիտական անկախ թերթ, երկօրյա, ապա՝ օրաթերթ: Հրատարակվել է 1935-36 թթ. և 1942 թ., Թեհրանում: Արտոնատեր-խմբագիր՝ Ա. Նազարյան⁴⁹:

«Արփի», գրական, գիտական, հասարակական ամսագիր: Հրատարակվել է 1949-56 թթ., Թեհրանում: Հրատարակիչ-խմբագիր՝ Հ. Թադևոսյան: 1950-53 թթ. ունեցել է մանկական «Արփի» հավելվածը: Տպագրել է գրական-գեղարվեստական, արվեստաբանական նյութեր, թարգմանություններ եվրոպական և հատկապես ռուս գրականությունից, մեծ տեղ է հատկացրել Հայաստանի գրողների ստեղծագործություններին: Անդրադարձել է նաև հայության կյանքի

⁴³ Տե՛ս Հայաստանի ազգային գրադարանի «Հայ մամուլ» շտեմարան, URL: <https://is.gd/lieMPE>, 20.12.2024.

⁴⁴ Տե՛ս Հայաստանի ազգային գրադարանի «Հայ մամուլ» շտեմարան, URL: <https://is.gd/d5cvOr>, 20.12.2024.

⁴⁵ Տե՛ս Հայաստանի ազգային գրադարանի «Հայ մամուլ» շտեմարան, URL: <https://is.gd/aOTCZpm>, 20.12.2024.

⁴⁶ Տե՛ս Հայաստանի ազգային գրադարանի «Հայ մամուլ» շտեմարան, URL: <https://is.gd/6YmtiD>, 20.12.2024.

⁴⁷ Տե՛ս Հայաստանի ազգային գրադարանի «Հայ մամուլ» շտեմարան, URL: <https://is.gd/w1qrcH>, 20.12.2024.

⁴⁸ Տե՛ս Հայաստանի ազգային գրադարանի «Հայ մամուլ» շտեմարան, URL: <https://is.gd/kIVX4O>, 20.12.2024.

⁴⁹ Տե՛ս Հայաստանի ազգային գրադարանի «Հայ մամուլ» շտեմարան, URL: <https://surl.li/egmwbx>, 20.12.2024.

իրադարձություններին և միջազգային քաղաքական նորություններին: Մանկական «Արփի» հավելվածում տպագրվել են բանաստեղծություններ, հեքիաթներ, մանկական խաղեր⁵⁰:

«**Բոբոխ**», հասարակական երգիծազավեշտական երկշաբաթաթերթ, ապա՝ շաբաթաթերթ: Հրատարակվել է 1920-33 թթ., Թեհրանում: Արտոնատեր՝ Ա. Աղասյան, խմբագիր՝ Հ. Գարագաշ: 1933 թ. ունեցել է «Մանկական բոբոխ» էջը: 1930 թ.-ից լույս է տեսել որպես «Վերածնունդ» հասարակական-քաղաքական և գրական լրագրի հավելված: Խարազանել է հայ հասարակական կյանքի սովերոտ կողմերը, պատկերել ժամանակի իրանահայ կյանքը, արտացոլել հասարակական հոսանքների ձգտումներն ու տրամադրությունները⁵¹:

«**Գաղափար**», հասարակական-քաղաքական, գրական եռօրյա թերթ: Լույս է տեսել 1925-27 թթ., Թեհրանում: Արտոնատեր՝ Ա. Բեգյան, խմբագիր՝ Ա. Ղազարյան: Ձգտել է սփյուռքը կապել մայր հայրենիքին, ջատագովել է հայիավաքման գաղափարը՝ աջակցելով Խորհրդային Հայաստանի կառավարության միջացառումներին: Մեծ տեղ է հատկացրել Հայաստանի տնտեսական ու մշակութային կյանքին: Տպագրել է գիտագրական և գեղարվեստական նյութեր, թարգմանություններ: Պարբերականին կից 1926-27 թթ. լույս է տեսել «Նոր գաղափար» եռամսյա հավելվածը⁵²:

«**Դեպի երկիր**», ամսագիր: ՀՀԴ «Ռուբեն» երիտասարդական կազմակերպության պաշտոնաթերթ: Հրատարակվել է 1980-85 թթ., Նոր Զուլայում⁵³:

«**Զանգ**», հասարակական-քաղաքական, տնտեսական և գրական շաբաթաթերթ: Հնչակյան կուսակցության հրատարակություն: Լույս է տեսել 1910-22 թթ., Թավրիզում: Արտոնատեր՝ Ա. Պատմագրյան, հիմնադիր-խմբագիր՝ Ա. Տեր-Վարդանյան, ապա՝ Վ. Մարայան⁵⁴:

«**Լույս**», մշակութային և հասարակական երկշաբաթաթերթ (հայերեն և պարսկերեն բաժիններով): Լույս է տեսնում 2000 թվականի մարտից, Թեհրանում: Անդրադառնում է իրանահայ գաղութի կյանքի հրատապ հարցերին, Հայաստանի, Արցախի և սփյուռքի իրադարձություններին: Արտոնատերն ու գլխավոր խմբագիրն է Էդիկ Բաղդասարյանը⁵⁵:

«**Լուսաբեր**», մանկապատանեկան, գրական-գեղարվեստական, մանկավարժական պատկերազարդ ամսագիր: Լույս է տեսել 1949-71 թթ., Թեհրանում: Արտոնատեր-խմբագիր՝ Ա. Մուրադխանյան, հետագայում խմբագրել է Ա. Գառնեն (Ա. Տեր-Բաղդասարյան): Տպագրել է հայ և օտար դասականների ստեղծագործություններ, արձակ և չափածո գործեր, պիեսներ, երգեր: Ներկայացրել է գրականության և արվեստի նշանավոր գործիչների՝ Կոմիտաս, Պ. Աղամյան, Ա. Բսահակյան, Ա. Զորյան և ուրիշների կյանքն ու գործունեությունը, ծանոթացրել Հայաստանի պատմական հուշարձաններին, երեխաներին ուսուցանել վարվելակերպի կանոններ⁵⁶:

«**Օիածան**», գրական, մշակութային և հասարակական ամսագիր: Իրանահայ ազգային և մշակութային միության պաշտոնաթերթ: Հրատարակվել է 1982-88 թթ., Թեհրանում: Արտոնատեր՝ Կ. Օհանջանյան: Անդրադարձել է երկրի քաղաքական կարևորագույն իրադարձություններին, ներկայացրել իրանահայ ազգային և մշակութային կյանքը, արտատպություններ կատարել հայկական մամուլից⁵⁷:

«**Հանդես**», գրական-գեղարվեստական եռամսյա պարբերական: Լույս է տեսնում 2001 թ. դեկտեմբերից, Թեհրանում: Արտոնատեր և խմբագիր՝ Վարուժ Սուրենյան:

«**Հեղափոխության ճամփով**», ամսագիր, ՀՀԴ «Ռոստոմ» երիտասարդական միության պաշտոնաթերթ: Հրատարակվել է 1979-82 թթ.: Ունեցել է պարսկերեն էջեր: Փորձել է ՀՀԴ

⁵⁰ Տե՛ս Հայաստանի ազգային գրադարանի «Հայ մամուլ» շտեմարան, URL: <https://is.gd/rU00bK>, 20.12.2024.

⁵¹ Տե՛ս Հայաստանի ազգային գրադարանի «Հայ մամուլ» շտեմարան, URL: <https://is.gd/ZwAH0j>, 20.12.2024.

⁵² Տե՛ս Հայաստանի ազգային գրադարանի «Հայ մամուլ» շտեմարան, URL: <https://is.gd/r45HwF>, 20.12.2024.

⁵³ Տե՛ս Հայաստանի ազգային գրադարանի «Հայ մամուլ» շտեմարան, URL: <https://is.gd/wDU6jJ>, 20.12.2024.

⁵⁴ Տե՛ս Հայաստանի ազգային գրադարանի «Հայ մամուլ» շտեմարան, URL: <https://surl.li/ygvizx>, 20.12.2024.

⁵⁵ Տե՛ս Հայաստանի ազգային գրադարանի «Հայ մամուլ» շտեմարան, URL: <https://surl.li/lwskom>, 20.12.2024.

⁵⁶ Տե՛ս Հայաստանի ազգային գրադարանի «Հայ մամուլ» շտեմարան, URL: <https://is.gd/J80CIY>, 20.12.2024.

⁵⁷ Տե՛ս Հայաստանի ազգային գրադարանի «Հայ մամուլ» շտեմարան, URL: (<https://is.gd/cGwFo6>), 20.12.2024.

գաղափարախոսությունը մատուցել երիտասարդությանը նորացված եղանակով: Արժարձել է այսպես կոչված «ընկերային անարդարության» հարցեր⁵⁸:

«**Հուր**», գրական, գիտական և հասարակական ամսագիր: Լույս է տեսել 1971-76 թթ., Թեհրանում՝ հայերեն և պարսկերեն: Խմբագիր՝ Գ. Հովակիմյան: Տպագրել է հայ և պարսիկ ժողովուրդների պատմական կապերն ու փոխհարաբերությունները լուսաբանող հոդվածներ, ուսումնասիրություններ, բանասիրական գործեր: Ներկայացրել է իրանահայ մշակութային կյանքը, պարսիկ ընթերցողին ծանոթացրել դասական և ժամանակակից հայ գրողների ստեղծագործություններին: Ամսագրում տեղ են գտել նաև գիտական, մատենագիտական, մանկավարժական ուսումնասիրություններ⁵⁹:

«**Միտք**», հասարակական-քաղաքական, գրական շաբաթաթերթ: Հրատարակվել է 1912-17 թթ., Թավրիզում: Տնօրեն՝ Մ. Բաղդասարյան, խմբագիր-հրատարակիչ՝ Ա. Տեր-Վարդանյան: Անդրադարձել է իրանահայ գաղութի կյանքին, Հայաստանի և հայ ժողովրդի պատմական ճակատագրին, տպագրել իրանահայ գրողների ստեղծագործությունները, գրախոսականներ, մշակութային լուրեր⁶⁰:

«**Նոր աղբյուր**», մանկապատանեկան ամսագիր: Հրատարակվել է ընդհատումներով՝ 1942-48 թթ., Թեհրանում: Խմբագիր՝ Ա. Տեր-Օհանյան: Մեծ ուշադրություն է դարձրել իրանահայ երիտասարդության կրթության, բարոյական և գեղագիտական դաստիարակության հարցերին: Տպագրել է իրանահայ գրողների և համաշխարհային գրականության դասականների գործեր, բնագիտությանը, արվեստին ու պատմությանը նվիրված հոդվածներ⁶¹:

«**Նոր էջ**», գրական ժողովածու: Լույս է տեսել 1935-43 թթ., 1958-72 թթ., Թեհրանում՝ իրանահայ երիտասարդ ստեղծագործողների նախաձեռնությամբ: Խմբագիրներ՝ Զ. Միրզայան, Գ. Խանենց: Տպագրել է իրանահայ արձակագիրների ու բանաստեղծների ստեղծագործություններ: Երկարատև ընդմիջումից հետո 1999 թ. Երևանում լույս է տեսել ժողովածուի 24-րդ համարը⁶²:

«**Նոր կյանք**», հասարակական-քաղաքական և գրական շաբաթաթերթ, հետագայում՝ եռօրյա: Հրատարակվել է 1922-27 թթ., Թեհրանում: Արտոնատեր՝ Մ. Խանբաբյան, ապա՝ Վ. Հովհաննիսյան, խմբագիր՝ Օ. Մխիթարյան⁶³:

«**Նոր Զուղայի լրաբեր**», ամսաթերթ: Նոր Զուղայի ազգային հոգաբարձության հրատարակություն: Լույս է տեսել 1904-08 թթ., Նոր Զուղայում: Խմբագիր՝ Բ. Վարդազարյան: Տպագրել է հոգաբարձության և առաջնորդարանի տեղեկագրերն ու հաշվետվությունները, տեղեկություններ ազգային, կրթական և բարեգործական հաստատությունների գործունեության վերաբերյալ: Ծանոթացրել է Պարսկաստանի հայ գաղթավայրերի և Հայաստանի կյանքին, տպագրել պարսկահայ գրողների ստեղծագործություններ, ռուս և եվրոպական գրականության նմուշներ⁶⁴:

«**Շավիղ**», գրական և քաղաքական շաբաթաթերթ: Իրանահայ առաջին պարբերականը: Հրատարակվել է 1894-97 թթ., Թեհրանում: Արտոնատեր ու հրատարակիչ (նաև անվանական խմբագիր)՝ Ա. Բեկնազարյան: Խմբագիրներ՝ Հովհաննես Մասեհյան, Վ. Փափազյան: Մեծ տեղ է հատկացրել իրանահայ աշխատավորության, հատկապես գյուղացիության սոցիալ-տնտեսական, իրավական և կենցաղային վիճակին, բարձրացրել լուսավորության հարցեր: Ունեցել է գրական հարուստ բաժին, ներկայացրել եվրոպական, ռուս և պարսիկ գրողների⁶⁵:

⁵⁸ Տե՛ս Հայաստանի ազգային գրադարանի «Հայ մամուլ» շտեմարան, URL: <https://is.gd/SkkHwX>, 20.12.2024.

⁵⁹ Տե՛ս Հայաստանի ազգային գրադարանի «Հայ մամուլ» շտեմարան, URL: <https://is.gd/22II4y>, 20.12.2024.

⁶⁰ Տե՛ս Հայաստանի ազգային գրադարանի «Հայ մամուլ» շտեմարան, URL: <https://surl.li/nbasxl>, 20.12.2024.

⁶¹ Տե՛ս Հայաստանի ազգային գրադարանի «Հայ մամուլ» շտեմարան, URL: <https://surl.li/gutjer>, 20.12.2024.

⁶² Տե՛ս Հայաստանի ազգային գրադարանի «Հայ մամուլ» շտեմարան, URL: <https://is.gd/eSZ6T9>, 20.12.2024.

⁶³ Տե՛ս Հայաստանի ազգային գրադարանի «Հայ մամուլ» շտեմարան, URL: <https://surl.li/usrpro>, 20.12.2024.

⁶⁴ Տե՛ս Հայաստանի ազգային գրադարանի «Հայ մամուլ» շտեմարան, URL: <https://is.gd/2FiXDD>, 20.12.2024.

⁶⁵ Տե՛ս Հայաստանի ազգային գրադարանի «Հայ մամուլ» շտեմարան, URL: <https://is.gd/rqYFSp>, 20.12.2024.

«Ջահակիր», հոգևոր, բարոյագիտական, առողջապահական և տեղեկատու պարբերական (ամսաթերթ): Լույս է տեսել 1963-90 թթ., Թեհրանում: Խմբագիր՝ Հ. Սալաքյան⁶⁶:

«Վերածնունդ», հասարակական-քաղաքական, գրական լրագիր: Լույս է տեսել 1930-53 թթ., Թեհրանում՝ տարբեր պարբերականությամբ (օրաթերթ, երկօրյա, եռօրյա): Խմբագիր-արտոնատեր՝ Հ. Գարազաշ: Լուսաբանել է իրանահայ համայնքի առօրյան, հանդես եկել հանուն նրա միասնության: Հայնորեն ներկայացրել է Հայաստանի տնտեսության, գիտության ու մշակույթի առաջընթացը, սփյուռքահայության գոյատևման նախապայման համարել սերտ կապը հայրենիքի հետ: Հայրենական պատերազմի տարիներին անդրադարձել է ռազմաճակատի իրադարձություններին, հայ ռազմիկների սխրանքներին: Հետպատերազմյան շրջանում սատարել է հայրենադարձությանը: Ունեցել է գրական բաժին, որտեղ հայ գրողների գործերից բացի ներկայացրել է պարսկական գրականությունը: Տպագրել է նաև գիտության ու մշակույթի տարբեր բնագավառներին նվիրված հոդվածներ: 1930-ական թթ. հրատարակել է նաև «Բորոխ» հավելվածը⁶⁷:

«Ցախավել», երգիծական պատկերազարդ երկշաբաթաթերթ: Լույս է տեսել 1943-58 թթ., Թեհրանում: Խմբագիր՝ Ե. Բազեն (Միրզոյան): 1943-44 թթ. հրատարակվել է որպես ժողովածու (1-8 համար): Խարազանել է իրանահայ կյանքի արատավոր կողմերը⁶⁸:

«Փյունիկ», գրական, հասարակական-քաղաքական շաբաթաթերթ: Լույս է տեսել 1979-83 թթ., Թեհրանում: Արտոնատեր՝ Ժ. Համբարչյան, խմբագիր՝ Հ. Հախվերդյան: Հանդես է եկել իրանական հեղափոխությանը սպառնացող ուժերի, միջազգային իմպերիալիզմի դավերի դեմ, ծանոթացրել ԽՍՀՄ կյանքին և միութենական հանրապետությունների իրավունքներին: «Կռունկ խաբրիկ մը չունիս» խորագրով պատմել է Հայաստանի առօրյայի մասին [Լույս տեղում, 2003, 263-267]⁶⁹:

SUMMARY

The article examines the Armenian press published by the Armenian diaspora in Iran. Due to various historical factors, Armenians have settled in different countries worldwide, forming diaspora communities. The Armenian community in Iran constitutes a significant part of this diaspora and is recognized as an important center for Armenian printing outside the homeland. According to relevant encyclopedic sources, over eighty Armenian periodicals are currently published in Iran. The Armenian press in Iran is regarded as an integral component of the printed heritage of the Armenian diaspora.

ՕԳՏԱԳՈՐԾՎԱԾ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՑԱՆԿ

1. Հայ սփյուռք հանրագիտարան / Խմբ. հանձնաժողով՝ Հ. Այվազյան և ուրիշ., Երևան, Հայկական հանրագիտարան հրատ., 2003, 731 էջ:
2. Հայ գրատպություն և գրքարվեստ: Հանրագիտարան: ՀՀ Գիտությունների ազգային ակադեմիա, Երևան, Հայկական հանրագիտարան հրատ., 2015, 1120 էջ:

⁶⁶ Տե՛ս Հայաստանի ազգային գրադարանի «Հայ մամուլ» շտեմարան, URL: <https://surl.li/lzapny>, 20.12.2024.

⁶⁷ Տե՛ս Հայաստանի ազգային գրադարանի «Հայ մամուլ» շտեմարան, URL: <https://is.gd/fxeSQg>, 20.12.2024.

⁶⁸ Տե՛ս Հայաստանի ազգային գրադարանի «Հայ մամուլ» շտեմարան, URL: <https://is.gd/rnVxW0>, 20.12.2024.

⁶⁹ Տե՛ս Հայաստանի ազգային գրադարանի «Հայ մամուլ» շտեմարան, URL: (<https://is.gd/k7BgLj>, 20.12.2024.